ОРИГІНАЛЬНІ СТАТТІ

УДК 613.63:658(477-25)

ПРОФЕСІЙНА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ПРАЦЮЮЧИХ В УМОВАХ ДІЇ ШКІДЛИВИХ ТА НЕБЕЗПЕЧНИХ ФАКТОРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ М. КИЄВА

Гречківська Н. В.

Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, м. Київ

У статті представлено матеріали щодо показників професійної захворюваності серед працюючих в умовах дії шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища на підприємствах м. Києва. Наведено дані зі структури професійної захворюваності в Україні та на підприємствах м. Києва за результатами періодичних медичних оглядів. Визначені пріоритетні напрями розвитку сфери охорони здоров'я із забезпечення здоров'я працюючого населення.

Ключові слова: здоров'я працюючої людини, диспансеризація, профілактичні медичні огляди, професійні захворювання, профілактика

Вступ

Світова спільнота сьогодні переживає період якісних змін, пов'язаних із перебудовою життя, зростанням ролі людського фактора, висуванням до центру уваги конкретної людини, з необхідністю нарощувати дорогоцінний капітал — здоров'я людей [10].

Сьогодні Україна стоїть перед вирішенням цілої низки важливих економічних, політичних, соціальних питань і, головним, базовим ресурсом для реалізації поставлених завдань є людський капітал, а здоров'я людей є одним із пріоритетних завдань національної безпеки.

Вивчення здоров'я працюючої людини та зв'язку його з умовами праці набуло особливої гостроти нині, перш за все, через зміни соціально-економічного устрою [3, 5].

Сучасне виробництво потребує висококваліфікованих робітників, і, безумовно, потребує відповідні інвестиції в збереження здоров'я працюючого населення [14].

Ю. І. Кундієв зі співавторами [9, 13] неодноразово відмічали, що соціальне тристороннє партнерство — держава, роботодавці, наймані працівники — не забезпечує функціонування в цій системі ефективних профілактичних та лікувальних заходів для найманих працівників [11, 12].

В останні роки неодноразово на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України зазначалося, що в Україні професійні захворювання завдають великих економічних збитків суспільству і призводять до трудового каліцтва та інвалідності осіб працездатного віку [2, 4].

За даними Держкомстату України кількість працюючих в основних галузях економіки складає 21,4 млн осіб, з яких робітники підприємств, установ, організацій — 14,1 млн, що становить 30 % від загальної чисельності населення [7, 15].

Професійні захворювання від впливу факторів виробничого середовища створюють серйозну медико-соціальну та економічну проблему. Щороку у світі, згідно з даними МОП, трапляється 250 млн нещасних випадків, принаймні 335 тис. з яких — смертельні. Щорічно в країні реєструється від 6,0 до 15,0 тис. професійних захворювань [5].

Одним із важливих якісних показників стану здоров'я працюючого населення є професійна захворюваність, як результат комплексного впливу екологічних, соціально-економічних, медико-біологічних і демографічних факторів [8, 19, 20].

Динаміка професійної захворюваності в Україні [7] свідчить, що з 2001 по 2011 роки спостерігається зниження кількості випадків професійних захворювань (з 7 232 у 2003 році до 5 047 у 2010 році), і зниження рівня захворюваності від 5,59 на 10 000 працюючих у 2003 році до 4,1 — у 2010 році.

Реформування охорони здоров'я, зокрема санітарно-гігієнічної служби, які відбуваються в державі, негативно позначилося на якості надання медичної допомоги працюючим, практично усунуло санітарно-епідеміологічну службу від контролю за якістю проведення профілактичних медичних оглядів, призвело до значних порушень термінів оформлення санітарно-гігієнічних характеристик умов праці працівникам з підозрою на професійне захворювання або отруєння. Фактичний

рівень професійної захворюваності не корегує з умовами праці та безпеки виробництва [22, 23]. Доведено, що кожний четвертий працівник працює в умовах, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормативам.

Проведений аналіз професійної захворюваності працівників міста Києва впродовж останніх років свідчить про те, що показники професійної захворюваності занижені, спостерігається недовиявлення випадків профзахворювань, що є наслідком недосконалості діючої системи медико-санітарного забезпечення працюючих [21].

Мета дослідження – проведення порівняльного аналізу професійної захворюваності в Україні та м. Києві за результатами періодичних медичних оглядів працюючих в умовах впливу шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища для визначення пріоритетних напрямів розвитку медико-санітарного забезпечення працюючих промислових підприємств.

Матеріали та методи дослідження

Аналіз показників професійної захворюваності проводився за результатами періодичних медичних оглядів працюючих в шкідливих та небезпечних умовах праці на підставі даних обробки звітних бланків «Оперативної інформації», «Заключних актів за результатами періодичного медичного огляду» наданих 39 лікувально-профілактичними закладами м. Києва, які здійснюють профілактичні медичні огляди працюючих у шкідливих та небезпечних умовах праці. Були проаналізовані медичні висновки Центральної лікарсько-експертної комісії ДУ «Інститут медицини праці НАМН України» про наявність професійного характеру захворювання. Згідно з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 30.11. 2011 р. № 1232 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків професійних захворювань і аварій на виробництві», висновки оформлюються на всі випадки вперше виявлених і зареєстрованих профзахворювань та отруєнь і надсилаються до Міського центру профпатології м. Києва. Були також використані наукові та статистичні дані зі статистичної звітності Центру медичної статистики МОЗ України. Вивчали основні форми профпатології з урахуванням нозологічних форм, зазначених у МКХ-10. Дослідження проведено в динаміці за 2008–2012 роки.

Аналіз професійної захворюваності проводили за абсолютними даними, інтенсивними показниками на 10 тисяч працюючих робітників. Статистичні показники оцінювали методами параметричного аналізу з визначенням їхньої достовірності та вірогідності.

Результати дослідження та їх обговорення

Кількість працюючих, зайнятих на роботах на підприємствах, в установах та організаціях м. Києва, що займаються виробничою діяльністю (за даними районних СЕС на 01.01.2013 р.) становить 363 471 робітників (2010 р. – 412 703 робітників; 2009 р.– 433 848 робітників) (табл. 1).

Серед районів м. Києва найбільша кількість працюючих у шкідливих та небезпечних умовах праці спостерігається в Солом'янському, Шевченківському, Святошинському, Голосіївському районах, де знаходиться основна кількість підприємств машинобудівної галузі.

Відсотки охоплення профілактичними медичними оглядами в 2008 – 2012 роках становлять від 96,4 % – у 2008 році, 98,4 % – у 2009 році, 99,4 % – у 2010 році, 99,6 % – у 2011 році до 97,7 % – у 2012 р. Спостерігається тенденція до незначного зниження кількісних показників щодо охоплення працівників профілактичними медичними оглядами.

Аналіз наданої оперативної інформації за результатами проведення періодичних медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці в м. Києві за 2012 р. показує, що в структурі показників виробничого середовища домінують хімічні фактори (13 639 працівників знаходяться під впливом хімічних факторів, що складає 24,12 %). Друге місце посідають працівники, які зазнають дії шуму на робочих місцях – 7 709 працівників, що становить 13,63 % від загальної кількості працівників, працюючих у шкідливих та небезпечних умовах виробничого середовища. Третє місце належить фактору неіонізуючого випромінювання – 5 591 працюючих, що становить 9,89 % від загальної кількості працівників певних категорій. Слід зазначити, що жінки складали – 18 660 (33 %) осіб з загальної кількості оглянутих. Таким чином, кожний третій працівник, який зазнає впливу шкідливих та небезпечних умов праці в м. Києві –жінка.

Таблиця 1

Кількість працюючих на промислових підприємствах м. Києва

Рік	Кількість працюючих		Кількість працюючих у шкідливих та небезпечних умовах праці			
	усього	у тому числі жінок	усього		у тому числі жінок	
			Абс.	%	Абс.	%
2008	450 671	154 167	52 749	11,70	18 050	34,21
2009	433 848	148 866	47 315	10,90	17 456	36,89
2010	412 703	144 738	38 041	9,21	14 650	38,51
2011	390 875	135 693	48 315	12,36	13 839	28,64
2012	363 471	126 885	56 530	15,55	18 660	33,00

У місті Києві нараховується близько 40 підприємств з використанням шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища різних галузей виробництва. Це представники підприємств галузі машинобудування – ВАТ «Завод Більшовик», КП «Київтрактородеталь», ВАТ Завод «Ленінська кузня», ДП «Антонов». Порівняльний розподіл професійних захворювань на підприємствах м. Києва за 2008–2012 рр. представлено в таблиці 2.

Розподіл випадків професійних захворювань за основними формами патології в Україні за результатами проведення профілактичних медичних оглядів свідчить, що найбільша кількість випадків припадає на захворювання органів дихання (пневмоконіоз та хронічний бронхіт), на які приходиться 60–65 % від щорічно зареєстрованих професійних захворювань [16–18]. Наступне місце посідають хвороби опорно-рухового апарату – 20–25 % випадків. На третьому місці – вібраційно-шумова патологія. Частка вібраційної хвороби сягає останніми роками 6–8 % від загальної кількості. На долю нейро-сенсорної приглухуватості приходиться 4–6 % випадків.

Основними нозологічними формами професійної патології, що реєструвалися на підприємствах міста Києва в 2012 р. є нейро-сенсорна приглухуватість (4 випадки, що становить 36,3 % від усіх зареє-

Таблиця 2

Уперше зареєстровані хронічні профзахворювання на підприємствах м. Києва за 2008–2012 роки

Підприємство	2008	2009	2010	2011	2012
ВАТ Експериментально-механічний завод «Металіст»	2				
НДІ Фтизіатрії і пульмонології	1			2	
Завод «Більшовик»	4	5	3	2	1
КП «Київтрактородеталь»	1				
Філіал «Житлотеплоенерго «Київенерго»	1				
ВАТ Завод «Ленінська кузня»	5	3	2	2	2
Філія ДП «Антонов»	2			1	2
ТОВ «Бетон-комплекс»	1				
ДП АТ «Пластмаш»	1				
Київська міська туберкульозна лікарня № 2				1	
ВАТ «Поліграфкнига»		1	1		
КП «Київміськсвітло»			1		
ТОВ «Перший трубний завод»			1		
ВАТ «АК «Київводоканал»			1	1	
Теплові мережі «Київенерго»			1		
ТОВ Фірма «Т.М.М.»			1		
Завод «Арсенал»				1	
ЗАТ фірма «Укргідроспецбуд-1»				1	
ДП «Антонов»					1
ДП ВО «Київприлад»					1
«Завод 410 ЦА»					2
ДАХК «Артем»					1
Міський ПТД № 3					1
Усього	**18**	**9**	**11**	**11**	**11**

строваних професійних захворювань), вібраційна хвороба — 3 випадки (27,2 %), захворювання дихальних шляхів пилової та хімічної етіології (1 випадок — 9,09 %), захворювання на туберкульоз — 1 випадок (9,09 %), перфорація носової перетинки — 1 випадок (9,09 %) та хронічна інтоксикація свинцем — 1 випадок (9,09 %). Гострі професійні захворювання на підприємствах м. Києва впродовж 2008—2012 рр. не реєструвалися.

Питома вага випадків професійної нейро-сенсорної приглухуватості в м. Києві в різні роки коливається від 28,50 до 54,55 %, і впродовж останніх років домінує серед інших форм професійної патології.

Аналізуючи захворювання дихальних шляхів, слід зазначити, що саме один випадок пневмоконіозу спостерігався в робітника ПАТ «НВП Більшовик» та один випадок перфорації носової перетинки — у працівниці ДАХК «Артем».

Що стосується захворювання на туберкульоз, слід відмітити, що щорічно зазначена категорія професійних захворювань реєструється в медичних працівників у цілому в Україні і в місті Києві. Упродовж 2011—2012 рр. у м. Києві зареєстровано 4 випадки захворювання на туберкульоз серед медичних працівників.

За період 2001—2006 рр. в Україні простежується явна тенденція до збільшення кількості випадків туберкульозу серед медичних працівників — щорічно реєструвалося від 61 (у 2001 р.) до 90 (у 2006 р.) випадків (перше місце). На другому місці — захворювання алергічного генезу, їх було зареєстровано 25 випадків, або 3,0 %. До цієї групи входять такі захворювання, як бронхіальна астма (12 випадків), астмоїдний бронхіт (2 випадки), алергози (8 випадків), алергія медикаментозна (3 випадки). На третьому місці — захворювання шкіри: контактні дерматити та екземи — 8 (1,0 %). Зазначено також 4 випадки сироваточного гепатиту та 7 — інфекційного. Група «інших» професійних захворювань, що реєструються в поодиноких випадках: захворювання опорно-рухового апарату, цироз печінки, отруєння хімічними речовинами тощо.

За результатами проведених медичних оглядів працюючих в умовах впливу шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища на підприємствах м. Києва, уперше взятих на диспансерний облік у 2012 р. становить 15 753 пацієнтів — 27,8 % (у 2010 р. — 8 239, у 2009 р.— 7 065, у 2008 р. — 7 486 осіб). До критеріїв диспансеризації належали всі працюючі в шкідливих та небезпечних умовах праці зі стажем роботи в умовах впливу шкідливих факторів виробничого середовища 10 і більше років, пацієнти з виявленими формами загальносоматичної патології та працюючі з ознаками професійної патології. Було виявлено загальносоматичну патологію в 18 268 осіб, що становить 32,3 %.

За станом здоров'я підлягало переведенню на іншу роботу, без впливу шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища, 1 005 працівників. Фактично було переведено впродовж 2012 р. тільки 757 осіб (75,4 %). Таким чином, 24,6 % працюючих, що підлягали переводу на інші роботи, залишилися працювати в попередній професії в умовах впливу шкідливих факторів виробничого середовища.

Також слід відмітити статистичні показники щодо кількості осіб, які за результатами періодичного медичного огляду підлягали лікуванню. Так, із загальної кількості оглянутих за 2012 р. 56 530 працівників підлягали лікуванню 15 188 (26,8 %). Стаціонарне лікування було показано 1 698 (3 %) працюючим.

Висновки

1. Кількість працюючих на промислових підприємствах м. Києва в 2012 р. (за даними СЕС) становить 363 471 осіб, у тому числі жінок — 126 885. В умовах впливу шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища працюють 56 530 працівників, що становить 15,55 % від загальної кількості працюючих, у тому числі жінок —18 660.
2. На підприємствах м. Києва за результатами проведення профілактичних (періодичних) медичних оглядів у 2008 — 2012 рр. виявлено 60 професійних захворювань.
3. Основними етіологічними факторами розвитку професійної патології на підприємствах м. Києва в 2012 р. є: виробничий шум, який формує нейро-сенсорну приглухуватість; виробнича вібрація, яка формує вібраційну хворобу; промисловий пил, який обумовив розвиток пневмоконіозу; мікобактерії туберкульозу, які формують захворювання на туберкульоз органів дихання; хімічні фактори.
4. Результати проведення профілактичних медичних оглядів працюючих у шкідливих та небез-

печних умовах за 2012 р. у м. Києві свідчать про продовження тенденції щодо приховування професійної патології.

5. Ураховуючи сучасний стан реформування медичної галузі та санітарно-епідеміологічної служби в Україні, необхідно визначити подальші профілактичні заходи для попередження профзахворювань та збереження здоров'я працюючої людини, розробити алгоритм співпраці СЕС та роботодавців.

Література

1. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затверджений наказом МОЗ України від 23.05.2007 р. № 246.

2. Кундієв Ю. І. Стратегія забезпечення безпечних умов праці і збереження здоров'я працюючих в Україні на 2006–2010 роки / Кундієв Ю. І., Нагорна А. М., Чернюк В. І. // Український журнал з проблем медицини праці.– 2005.– № 3–4.– С. 4–10.

3. Буршманов А. Ю. Новые аспекты предварительных и периодических медицинских осмотров / Буршманов А. Ю., Крестов А. С. // Материалы X Всероссийского конгресса «Профессия и здоровье».– М., 2011.– С. 92–93.

4. Кундієв Ю. І. Професійне здоров'я в Україні. Епідеміологічний аналіз / Ю. І. Кундієв, А. М. Нагорна.– К.: Авіцена, 2006.– 316 с.

5. Здоровье работающих: проект Глобального плана действий. Документ ВОЗ ЕВ 120/28.– 02.01.2006.– С. 1–9.

6. Safe and Healthy Workplaces: Making Decent a Reality. Final draft (МОТ, 2007).

7. Нагорна А. М. Загальна і професійна захворюваність працюючого населення / А. М. Нагорна // Матер. XIV з'їзду гігієністів України «Гігієнічна наука та практика на рубежі століть».– Дніпропетровськ, 2004.– Т. 2.– С. 29–32.

8. Басанець А. В. Проблеми професійної патології в Україні та роль профпатологічної служби у збереженні трудового потенціалу / А. В. Басанець, А. М. Нагорна // Актуальні питання професійних захворювань в Україні (24–25 квітня 2008 року): Матеріали науково-практичної конференції.– Дніпропетровськ, 2008.– С. 4–6.

9. Кундієв Ю. І. Професійна захворюваність в Україні у динаміці довгострокового спостереження / Ю. І. Кундієв, А. М. Нагорна // Український журнал з проблем медицини праці.– 2005.–№ 1.– С. 3–11.

10. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми «Збереження і розвиток трудового потенціалу України на 2008–2017 роки» // Укр. журнал з проблем медицини праці.– 2007.– № 4 (12).– С. 3–9.

11. Измеров Н. Ф. Национальный проект «Здоровье» – роль медицины труда / Н. Ф. Измеров // Медицина труда и пром. экология.– 2007.– № 12 – С. 4–11.

12. Frank Jonn. Preventing injury, illness and disability at work / Jonn Frank, Kim Cullen // Scemd. J. Work, Environ and Health.– 2006.– V. 32.– N 2.– С. 160–167.

13. Состояние профессиональной заболеваемости в Украине на современном этапе / Ю. И. Кундиев, Е. П. Краснюк, Л. А. Гвозденко, М. А. Ершова // Врачебное дело.– № 5.– 1999.– С. 146–149.

14. Кундиев Ю. И. Состояние и динамика профессиональной заболеваемости в Украине / Ю. И. Кундиев, Е. П. Краснюк, И. Е. Факторов [и др.] // Охрана труда.– 1995.– № 10.– С. 13–15.

15. Нагорна А. М. Історичні і сучасні аспекти медико-санітарного обслуговування працюючих в Україні / А.М. Нагорна // «Думки, ідеї професора Томіліна С. А. та їх втілення у XXI столітті» за напрямом: 2006 рік – історія медицини: Матеріали третього конкурсу на кращу роботу.– Київ, 2006.– С. 88 – 93.

16. Таскинен Х. Значение периодических медицинских осмотров для сохранения здоровья работающих в XXI веке / Х. Таскинен // Медицина труда и промышленная экология.– 2000.– № 8.– С. 1–4.

17. Маматов Е. П. Совершенствование системы медицинских осмотров работающих с вредными и опасными производственными факторами в современных условиях / Е. П. Маматов, Т. Г. Батракова, Г. В. Клочкова // Медицина труда и промышленная экология.– 2001.– № 1.– С. 31–33.

18. Потапов А. И. О медицинских осмотрах работающих во вредных и опасных условиях труда / А. И. Потапов // Здравоохр. Российской Федерации.– 1993.– № 1.– С. 3–6.

19. Краснюк Е. П. Состояние и динамика профессиональной заболеваемости в Украине / Е. П. Краснюк // Охрана труда.– 1995.– № 10.– С. 13–15.

20. Про професійну захворюваність в Україні за 15 років (1979–1993 рр.) / М. А. Ершова, И. Е. Факторов, Д. П. Тимошина, М. П. Соколова // Сб.: «Пріоритетні проблеми гігієнічної науки, медичної екології, санітарної практики та охорони здоров'я».– К., 1995.– Ч. 2.– С. 227–232.

21. Басанець А. В. Профзахворюваність – актуальна проблема сучасності / Басанець А. В., Лубянова І. П., Тимошина Д. П. // Охрана труда.– 2011.– № 2.– С. 42–45.

22. Тимошина Д. П. Професійний добір як соціальна вагома складова медичних оглядів працівників / Тимошина Д. П., Лубянова І. П // Актуальные проблемы транспортной медицины.– 2008.– № 3 (13).– С. 55–72.

23. Нормативно-правове забезпечення профілактики в медицині праці / Грузова Л. М., Лубянова І. П., Варивончик Д. В., Соколова М. П. // Збірник тез доповідей «Першого Всеукраїнського конгресу з медичного права і соціальної політики», 14–15 квітня 2007 року, м. Київ.– С. 42–43.

Гречковская Н. В.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЗАБОЛЕВАЕМОСТЬ РАБОТАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ВОЗДЕЙСТВИЯ ВРЕДНЫХ И ОПАСНЫХ ФАКТОРОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ Г. КИЕВА

Национальная медицинская академия последипломного образования имени П. Л. Шупика, г. Киев

В статье представлены показатели профессиональной заболеваемости работающих в условиях воздействия вредных и опасных факторов производственной среды по Украине и на предприятиях г. Киева. Дан анализ структуры профессиональной заболеваемости по результатам периодических медицинских осмотров. Предложены пути дальнейшего развития профпатологической службы.

Ключевые слова: профилактика профессиональных болезней, здоровье работающих, диспансеризация, профилактические медицинские осмотры, профессиональные болезни

Grechkivska N.

OCCUPATIONAL MORBIDITY OF WORKERS ENGAGED IN HARMFUL AND DANGEROUS WORK CONDITIONS AT ENTERPRISES OF THE CITY KYIV

National Medical Academy of Postgraduate Education, Kyiv

The materials, covering indices on occupational morbidity of workers engaged in harmful and dangerous work conditions at enterprises of the city Kyiv, are highlighted in the paper. The data on the structure of occupational morbidity in Ukraine in general as well as at enterprises on the city Kyiv, based on the results of periodical medical examinations, are laid down. The priority directions in development of medical sphere, providing the health of the working population, have been defined.

Key words: occupational diseases, prophylactic of occupational diseases, workers, harmful and dangerous conditions, index of occupational diseases, worker's health

Надійшла: 22.02.2013 р.

Контактна особа: Гречківська Н. В., Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, вул. Відпочинку, буд. 11, КМКЛ № 5, Київ, 03115. Тел./факс:+ 38 (044) 424-34-42.